

välja nuputasid, oli agrokemikaalide filosoofia Peruu ranniku lähedalt avastatud suurtest guaanoavarudest kannustatult juba juurduda jõudnud.

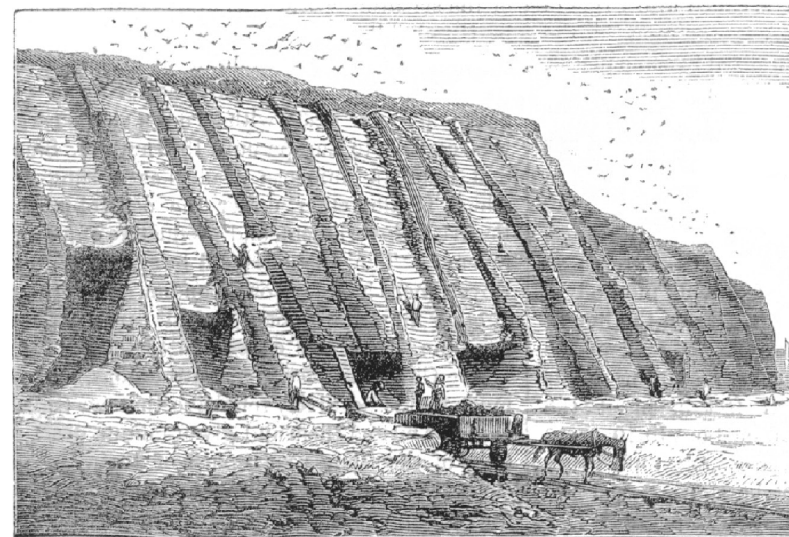
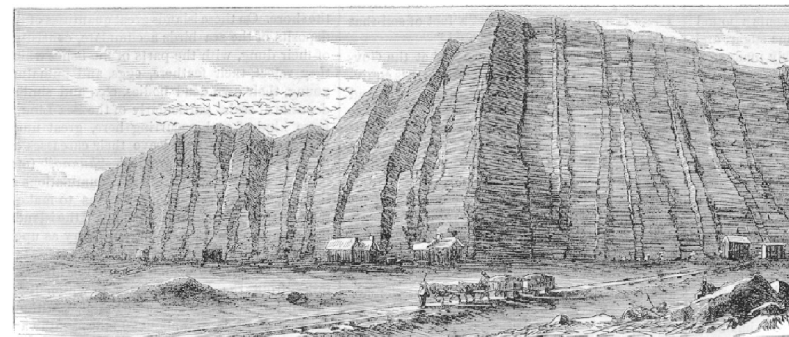
Peruulased tundsid guaano väetavat toimet juba sajandeid enne konkistadooride saabumist. Kui loodusteadlane Alexander von Humboldt 1804. aastal tükikese Chinha saartelt korjatud guaano Euroopasse tõi, äratas veider valge kämp mitme agrokeemiast huvitatud teadlase tähelepanu. Peruu põuase ranniku lähedased Chinha saared olid guaano kogunemiseks ideaalne keskkond, sest seal pesitsevate merelindude hiigelskolooniad jätsid endast maha tonnide kaupa guaano ja sademetevaesne kliimas säilis see hästi. Ja seda oli palju: kohati mõõdeti Chinha guaanolademete paksuseks lausa 60 m. See oli sõna otseses mõttes mäetäis sõnnikust etemat väetist. Fosfaadirikas guaano sisaldab ka kuni kolmkümmend korda rohkem lämmastikku kui enamik teisi sõnnikuliike.

Guaano väetavate omaduste avastamine vallandas peaaegu üleni sellest kraamist koosnevatel saarekestel tõelise kullapalaviku. Uus süsteem töötas imeliselt, kuid siis sai guaano otsa. Selleks ajaks olid sünteetilised väetised juba laialt kasutusele võetud ning mulla eest hoolitsemiselt ja toitainete ringluses hoidmiselt oli üle mindud toitainete lisamisele.

Esimene müügiks mõeldud väetisepartii toodi Ühendriikidesse 1824. aastal, kui ajakirja American Farmer toimetaja John Skinner importis Baltimore'i kaks kirstutäit Peruu guaano. See juhatas sisse Ameerika põllumajanduse uue ajastu. Kaks aastakümnet hiljem saabusid New Yorki juba korrapärased laadungid.

Guaanoäri õilmitses. 1850. aastateks importisid Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid kahepeale miljon tonni linnusõnnikut aastas. 1870. aastateks oli Chinha saartelt minema veetud rohkem kui miljardi dollari väärtuses „valget kulda”.

Algul naersid konservatiivsed põllumeeste seltsid guaanoga katsetamise välja – linnusõnnik ei saa ometi mullale rammu tagasi anda. Proovi teinud farmerid aga kinnitasid, et tulemused on hiilgavad. Kuna guaano oli kallid ja seda oli keeruline hankida, näitab guaano kiire levimine mitmesse osariiki, et ta mõjus saakidele tõesti tõhusalt. Guaano laialdane kasutuselevõtt avas ukse järgmistele mineraalväetistele, sest tegi lõpu maa viljakuse sõltuvusele sõnnikust. Põllumajanduse alusmüür vahetati välja: enam ei olnud selleks toitainete ringlus, vaid toitainete liikumine ainult

24. Litograafia Chinha saarte mäekõrgustest guaanolademetest 1868. aasta paiku (American Agriculturist [1868] 27:20).

ühes suunas – põllult tarbijale. Põldudesse tagasi ei jõudnud seitsaadik enam mitte midagi.

Ent guaano polnud Lõuna-Ameerika saartel lõputus koguses. Väljavedu Peruust saavutas haripunkti 1856. aastal. 1870. aastateks oli kogu kvaliteetne Chinha guaano otsas. 1881. aastal guaanoosaarte pärast peetud sõjas kaotas Boliivia (nüüdseks maailma ainus merepiirita, kuid mereväge omav riik) oma Vaikse ookeani rannikualad Tšiilile. Paari aasta pärast rahastati Tšiili valitsust juba guaanoäritl laekuvatest maksudest.